

מתוך 'הבן'

א. הציעו שידוכים הכי טובים, למה היא לא רוצה?

כשאמרו לי שהיא כאן, בחתונה, לא האמנתי; היא, האלמנה של יצחקה'לה, בן הדוד שלי, שכל כך אהבתי אותו כשעוד היה ילד. בשביל כולם הוא לא היה יצחקה'לה, בקושי בן שבע עשרה אמרו עליו שהוא לא רק גדול בלימוד אלא עתיד להיות גדול הדור אם לא למעלה מזה, ולא תמיד ידעו לפרש. הוא מת, עוד לא בן עשרים. מה פתאום? איך? גם זה לא ידעו לפרש, משהו בראש, אמרו. אני ידעתי יותר פרטים. גם על האלמנה הצעירה דיברו מעט, אמרו משהו כמו "עניין קשה", וגם הוסיפו איזו אימא נהדרת היתה לתאומים שלה. היו מזמינים אותה לבוא לבקר בחגים וגם לכל השמחות של בני המשפחה, היא לא היתה מגיעה, והפסיקו להזמין. אותי שכחו כבר מזמן גם לנסות להזמין לשמחות. זה התחיל עוד עם אבי שהתפקד ועקר את אמי איתו לתל אביב. אף על פי שנשארה מאמינה ושומרת מצוות וסמוכה גם ממרחק על בית הוריה בבתי אונגריין לא נענתה להגיע לשמחות בלעדיו. גם כשעזב אותה בשביל אישה אחרת וביקש גט וירושלים שידלה אותה שתסכים וגם הציפה אותה בהזמנות לשמחות כדי שתוכל לפגוש שם מועמדים מתאימים לשידוך, אלמנים מכובדים וכו', סירבה לבוא. גם אמי וגם אבי כבר ז"ל, והנה פתאום מזמינים אותי לחתונה של בן של בת הדוד שלי, אחותו של יצחקה'לה ז"ל, ואני נעתר ומגיע, אולי בגלל הקירבה ליצחקה'לה, ואולי... אולי משום ששאלתי אם עצמי אם אזכה לפגוש אותה, את לאה, האלמנה שלו. האם תהיה שם בכלל? הגעתי, חבוש כיפה גדולה כמובן, וכולם סביבי הנוף והדם של ילדותי, ואולי גם ריח החלב של ינקותי – הרי אמי ילדה אותי במיטה של סבתא שלי, והפעם לא חרדים קיצוניים אלא פושרים, ובכל זאת אני שונה, לא רק הבגדים אלא גם העור שמתחת וגם מה שמתחת לעור, אני רחוק, מתל אביב, מקצה העולם אפשר לומר, ולך תזכור. הנה רוח'לה, בת דודה שלי,

הבת של דודה שוֹרָה שלי, אחותה הצעירה של אמי, שהחזיקה אותי תינוק בידיה מייד עם לידתי, כמעט רקדה איתי באהבה שוקקת של אחות היולדת בלי כאביה של היולדת, ורוחל'ה היתה חברת ילדות שלי, כבר שנים לא ראיתי אותה ורק טלפון מדי פעם, ואני ממהר אליה, כמעט מחבק אותה ומיד מתעשת ועוצר ורק מושיט יד לשלום, והיא, היד שלה לא זזה ממקומה, והיא אפילו נרתעת אחורה.

"מה...?" אני חצי שואל, ממשיך ושולח את ידי לעבר היד שלה. ומישהו לוחש לי, "מה אתה עושה? שומרת נגיעה!" אחר כך, כבר ליד שולחן האוכל, ניגש אלי גבר כבן ארבעים פלוס, מראה של חרדי מתון, מושיט לי את ידו, ואומר לי, עדיין עומד, "אני הבן של ר' יצחק, בן הדוד שלך".
"יצחק הל'ה...?!", אני אומר, קם ועומד כולי, "בוא, שב, מה אתה עומד? שב!".

אנחנו מקשקשים, אני שואל, והוא מספר על העבודה שלו, ומקשקשים עוד ואז אני לוקח אוויר.

"תגיד לי...", אני אומר לו.

"היא פה גם", הוא אומר.

"היא...?" אני אומר, וברור שברור למי אני מתכוון.

"היא", הוא שב ואומר, "אימא שלי, לאה... היא..."

"באמת...?! ואני כמעט כבר קם ללכת אליה, אל אזור הנשים.

"לא, אתה תשב, גבר לא הולך אל אישה, היא תבוא הנה", אומרים לי, ומוסיפים, אולי כדי לרכך עוד יותר, "היא תעבור כאן".

כמה רגעים אחר כך כבר עברה, כמו במקרה, ונעצרה מול השולחן, צעירה למראה הרבה יותר מגילה, פניה יפים, רגועים. אני מתחיל לקום אבל עוצרים אותי, שאוסיף ואשב. כנראה בשביל הריחוק. וכך, היא עומדת ואני יושב והבן שלה לידי, ואני מספר לה כמה מתוק היה בעיניי כשהיה ילד, גם אחר כך כשהיה בחור. ככה יצא לי – "מתוק", מילה שאני כמעט לא משתמש בה בדיבור על בני אדם, והיא, חיוך קל עבר על פניה כמו רוח קלה, חיוך שאומר, "אתה מספר לי?" ואני מוסיף איך השתובבנו יחד למרות פער הגילים בינינו וגם שוחחנו שיחות כבדות, ופתאום אמרה, "תודה" והלכה לה הלאה.

"היו לה חיים עצובים, גם עכשיו", אומר לי הבן שלה.

”בגלל האלמנות? כבר הרבה שנים”, אמרתי, ”לא הציעו לה שידוכים?”.
”זהו, הציעו, שידוכים הכי טובים, והיא לא רוצה, עושה מעשי חסד,
עוזרת עם הנכדים, אבל בלילות תמיד לבד”.
”למה זה, אתה חושב?”

ושישים שנה קודם, בערך, נכנסתי אל סבתא שלי בבתי אונגריין, שבת
בצהריים ובאף שלי הריח של החמין שמחכה בסיר על הגחלים שעדיין
לוחשות בתוך הטאבון שבמטבח. נכנסתי בלי לדפוק כמובן, והלוגן, כלומר
החדר הקדמי, ריק. המשכתי הלאה אל דלת שתי הכנפיים, והיא פתוחה
לרווחה, ואני כבר בחדר הגדול, שהוא לב הדירה. משני צדי הדלת, צמודות
לקירות מימין ומשמאל, המיטות של סבא ושל סבתא שלי, שבה נולדתי,
באמצע השולחן העתיק הגדול, בהמשך מימין, ספת העור שכמה
מהקפיצים שלה שבורים והמזנון הגדול עם הראי העומד במשופע,
ומשמאל ארון הבגדים הישן וגם שם ראי והוא זקוף, ומולו הייתי מנהל את
הקרבות שלי כשהייתי ילד, מנופף בקאצי'נקה מעץ, זאת שמשמשת לרידוד
בצק להכנת אטריות, מנופף בה כמו בחרב מול המון האויבים שקמו נגדי
מתוך הראי וגם הם מנופפים באותה קאצי'נקה, והלאה משם הקיר הדרומי,
שם הדלת למרפסת התלויה הקטנה ושני החלונות שפונים לדרום, אל רחוב
מאה שערים, והסבתא שלי עומדת שם ליד נחום, הדוד שלי, ושמש צהריים
נכנסת פנימה והופכת את החדר הגדול כולו למין טאבון רך, והכל,
הרהיטים המוכרים, הסבתא והדוד וגם אני יחד עם ילדוטי ועם לידתי,
נהיים למין חמין שמתעטף ומתלטף בחומו שלו, ומרחוק, מקצה רחוב
מאה שערים שלמטה, נשמעת שירה, ובשל המרחק יש בה איזה צליל של
גחלים לוחשות. ואז אני שומע את הסבתא.

”שאלתי אותך משהו, למה אתה לא עונה לי? מה אתה עושה שם?”,
היא אומרת לו, לנחום, ולא בלחישה.

”זה הניגון של הקרלינר'ס, אולי בעצם של הסטולצ'ינים”, אומר נחום,
לי הוא אומר, וברור שהוא מתחמק מלענות לאיזושהי שאלה של הסבתא.
”מה שיש לו בראש”, אומרת הסבתא, וגם היא פונה אלי, ”העיקר שעם
הניגון הזה מובילים חתן בשבת חתן. והניגון הזה מוציא לי את הנשמה,
כולן מחתנות את הבנים שלהם, רואים נכדים ונכדות, ורק אצלי בן שלושים
ועדיין כלום”.

"מה פתאום כלום? מה עם המלפפונים החמוצים?" אני אומר, וכל שנה היא מכינה, סבתא, פח גדול של מלפפונים חמוצים, הכל בשביל חתונה של נחום, כל שנה מגיע חג הסוכות, אז פותחים את הפח, אין שום חתונה ויש מלפפונים חמוצים, ועד היום לא טעמתי מלפפונים חמוצים יותר טעימים מהם.

"הנכד שלי, א גרויסע חוכם, כמו אבא שלו. אני אכין גם אחרי שיתחתן, שני פחים", אומרת הסבתא שלי.

"לא יהיה אותו טעם, אני בטוח. ככה יש להם טעם גם של יש חתונה וגם של אין חתונה!" אני אומר.

"רוצה להיות סופר, א שרייבר, כמו אבא שלך?" אומר נחום. ואני מאשר, "כן".

וכאן פונה אלי הסבתא שלי, "אתה גם כן, חתיכת פייגאלע! מתי אתה תתחתן? אני הייתי כלה בת חמש עשרה, ומאיר יעקוב בן ארבע עשרה וחצי וכבר חתן". וכאן היא פנתה אל נחום, "נו, תענה לי כבר! שאלתי, תענה לי!"

ואני מבין שאני בכלל נכנסתי באמצע עניין רציני.
"את היהודים בקרלין הם חיסלו תיכף בהתחלה. בעצם גם את הסטולצ'ינים", ענה לה נחום, הדוד שלי, זה מה שענה לה.

"אני שואלת אותו על שידוכים והוא..." אמרה הסבתא בקול, ולא ברור אל מי פנתה וגם המשיכה, "המלחמה הזאת שיגעה אותו לגמרי. כל בוקר היה רץ לקיוסק, מסתכל בעיתון, מחפש איפה עוד הרגו, שרפו. העיקר שקנה את המשקפת הגדולה הזאת להסתכל בכוכבים".

"מה נשאר לעשות? שם הרגו, שרפו כל יום, כל לילה, כל שעה, כל רגע".
"ומה עזרו לך הכוכבים?" כאן כבר התערכתי אני, ולמרות שהייתי עדיין ילד בזמן ההוא העניין לא הרפה ממני.

"לפחות מישהו לפנות אליו, לשאול, משהו", ככה נחום.
"ומישהו ענה לך? משהו..."
"אולי עוד יענה".

"שיגעון תקף אותו, דיבוק", ככה סבתא שלי, "הבנים של האחיות שלי, של השכנות, הם לפחות התחתנו, הביאו ילדים".

"מכל האזור שם ברוסיה הלבנה לא נשאר אף אחד".
"נשאר הניגון", אמרתי, יצא לי.

"ואולי... ואולי..." אמר נחום.
 "שום ניגון! שום אולי! שאלתי אותך משהו, למה אתה לא עונה לי?"
 "הה?" ככה נחום.
 "הה...?" ככה סבתא.
 "באיזה עניין?" ככה נחום.
 "עושה את עצמו, ליצן נהיה, זאת ההזדמנות האחרונה, היא אמרה לי
 בפירוש בבית כנסת, צירל, השדכנית, שלוש האחרונות שמוכנות בכלל
 לחשוב על משהו איתך, אתה מוכרח להסכים, לפחות לפגוש, לנסות, אולי
 בכל זאת..."
 "עסקים גם בשבת?"
 "שידוכים זה לא עסקים. תיפגש איתן וזהו, נניח לך. אחר כך, אני
 מבטיחה, תישאר רווק זקן, תמשיך להתעסק עם המתים שלך", אמרה
 סבתא.
 ואצלי האוזניים הזדקפו, כל זה היה עניין חדש, המתים שלו, וברור שלא
 מדובר במערות הקבורה העתיקות שמקיפות את ירושלים, שאליהן היה
 נחום לוקח אותי עוד כשהייתי ילד, שלא לדבר על מוזיאון רוקפלר, והוא
 חובב ארכיאולוגיה גדול. הוא ראה כנראה את העיניים שלי שפנו אליו, וגם
 את השאלה שהן שואלות, והוא פנה הצידה ממני, מנסה להתחמק או אולי
 הוא צריך זמן כדי לענות כמו שצריך.
 "זה... זה לא רק המתים", הוא אמר, "זה משהו אחר. לא רק איך זה קרה
 ו... אבל אחרי מה שקרה, אם כבר קרה, אחרי זה הרי מוכרח שיקרה
 משהו, ש... הרי אחרת, אם לא אז אולי..."
 "אחרת, אם לא אז מה...?" אמרתי, "אחרת אולי איננו, הוא, ברוך הוא
 וברוך שמו... זה העניין?"
 "שה! לא כאן! בן של אבא שלו, מה שיצא ממנו, העילוי הגדול...!
 קציצות שלי בא לאכול...!" אמרה סבתא שלי.
 "הלא מוכרח ש..."
 "מה בדיוק מוכרח ש... אתה לא מבין?" המשיכה סבתא החכמה שלי,
 "בגלל זה הוא מסתובב בשוק בעיר העתיקה, עוקב אחרי כל סוס, גם אחרי
 כל חמור, אולי הוא רוכב עליו, מחפש גם בין הקבצנים, בגלל זה...?
 "מחפש מה?" אמרתי אני, למרות שהתחלתי לנחש, כי הנושא כבר
 התחיל לעלות בינינו.

הוא לא ענה, נחום, הדוד שלי בן השלושים, ובמקום זה הוא קפץ לגובה, הקפיצה המיוחדת שלו, קופץ לגובה בלי לזוז ממקומו, כמו שצפרדע קופצת אבל היא קופצת קדימה ועל ארבע והוא קופץ על שתיים בלי לזוז ממקומו למעלה וידיו מושטות גם הן למעלה, והוא רזה, כולו עצמות אבל צריך שרירי רגליים חזקים בשביל קפיצות כאלה. וזה קורה לו כאילו מעצמו, ברגעים מיוחדים.

"הקפיצות שלך!" ככה סבתא, ולא להאמין, היה ברור שהיא נהנית. "אני מבין", אמרתי אני, די גאוותן, "כמו אחרי הפוגרומים, הפרעות, הוא יבוא, ודאי, כמו שבתאי צבי..."

ושוב קפץ לגובה, והיה ברור שהוא מתרגש.

"דבר כבר, מלים, לא קפיצות!" דחקתי בו.

"שום פרעות, שום פוגרומים לא דומים למה שקרה שם..."

"תתחתן, תוליד בן, אולי ממך הוא יבוא, המשיח שלך, ממך ומהאישה שלך..." ככה סבתא.

"כן, מה? מכל היאכנעס הצעירות של מאה שערים ובתי אונגרין ובתי וורשה?"

"בכלל שכחתי, יש לצירל מישהי גם מטבריה."

"נו ודאי, די טבריאנערס מיט די פנטופלאך...! [הטברייניות עם נעלי הבית!]"

"מטבריה, אבל גם היא משלנו", ככה הסבתא.

"נו ודאי, פון אונזערע, משלנו! א גרויסע גליק, מזל גדול!"

"רגע, רגע... יש עוד מישהי, רביעית... צירל אמרה משהו, בכלל שכחתי."

אני שמעתי כמובן את הדברים ויחד עם זה התחילה לדפוק בראש שלי המילה "המשיח", וכשהייתי כבן עשר, ואני בכיתה ה' או ו' ב' בית הספר העממי הדתי לבנים בירושלים' ביקשו מאתנו לכתוב חיבור חופשי, וכמו שאמר המורה, "חופשי לגמרי, ישר מהלב". ואני קראתי לא מכבר את "פרש בלי ראש", והמשפט הראשון שלו עוד דפק לי בראש. פתחתי את המחברת והיעפרון רץ ובעצם דהר, "בחשכת דממת הליל נשמעו שעטות פרסות הסוס..." זה ארך רגע, כאילו נכתב מעצמו, בשטף, בהתלהבות, נכתב וזהו, נגמר. איך ממשיכים? רגע קפאתי, לא היה אוויר, ואז... זה בא,

ואיך זה בא! "המשיח נכנס רוכב על סוסו בסמטאות בירושלים". אני לא זוכר איך זה נמשך אבל אני זוכר את השמחה שלי ואת השיכרון הפתאומי. והנה גם עכשיו עם הזיכרון הזה כאילו הסתחרר משהו בראש. והסבתא שלי ראתה משהו בפנים שלי.

"קרה לך משהו?" היא שאלה.

וגם נחום הסתכל בי בשאלה.

ואז שמעתי מבחון, מהרחוב, את קול השירה של המתפללים, שגבר מאוד.

"לא, הכול בסדר, להיפך, תשמעו את השירה מבחון", אמרתי, ממש יצא לי, מין דרך מילוט שכזאת, "איך הם שרים, עם כל הנשמה, הבתים כבר מתחילים לרעוד. זה לא רק המתפללים של בית הכנסת שלו מובילים את החתן, זה כל מאה שערים ובתי אונגרים, כל ירושלים. זה לא עניין פרטי, זה כל העם מוביל את החתן לסעודת שבת אצל הכלה".

"אפשר לחשוב 'כל העם'...! מה כבר נשאר? שלולית שנשארה אחרי המבול", אמר נחום, ופתאום פנה אל הסבתא, "את בטוחה? את לא זוכרת את השם שלה, הרביעית, אחרי הטבריאנית, שם המשפחה שלה, ומאיפה...".

"תשמעו אותו, נדלק. לא זוכרת. אולי בכלל טעות, אין כזאת", ככה הסבתא.

"את לא שוכחת שום דבר, גם מחט את לא שוכחת. שתביא אותן, צירל, את כולן, ארבע, לא פחות", הוא אמר.
"ודאי, מישהי שבכלל איננה, זה מה שמעניין אותן".

ומה עם לאה, האלמנה? אלמנה של מי? ולמה היא לא רוצה שום שידוכים?

ב. משהו שעוד לא קרה בבית הזה

הייתי סקרן כמובן. הגעתי כשכבר התחיל להאפיר. נכנסתי כרגיל בלי לדפוק, ובחדר הקדמי, הלוגן, סבתא יושבת ליד שולחן האוכל המלבני, ובקצה ספת העץ שעל ידו משהו שנראה כמו מעיל שגלש לשם מן הקולב

שעומד שם תמיד בשולי הספה, והעיקר, הדלת הכפולה אל החדר הגדול שבפנים סגורה.

"איחרתי, מה?" אמרתי לסבתא שלי.

"אפשר לחשוב הצגה עושים פה, א תיאטר בשבילו", אמרה הסבתא.

פניתי לעבר הדלת הכפולה הסגורה.

"לא, הם בפנים!"

"מי עכשיו?"

"השלישית".

"נו... ומה...? איך היה עם השתיים הראשונות?"

"היה, נו..." ככה סבתא.

"אני מבין", אמרתי.

"חכם גדול!" אמרה הסבתא.

ליקקתי את שפתי, ככה זה יצא.

"אתה כבר מלקק את המיץ של המלפפונים החמוצים, מה?"

"אני מקווה שגם וגם, זאת אומרת שיהיו גם מלפפונים וגם חתונה",

אמרתי, והיה לי צר עליה.

"האמת, אני לא מבינה אותן, למה הן בכלל מסכימות לבוא הנה, לנסות

להשתדך עם אחד כמוהו. הכול בזכות מאיר – יעקב".

וזה אבא שלו, כלומר סבא שלי, קראו לו דער אמריקנר, והוא בכלל עלה מסלובקיה כשהיה בן ארבע עשרה, כדי ללוות את הסבא והסבתא הזקנים שלו, שבאו למות ולהיקבר בירושלים עיר הקודש, וכך להינצל מהחבטות הכרוכות בגלגול בתוך האדמה לכשיגיע זמן תחיית המתים עם בוא המשיח. אבא של סבתא שלי, צאצא של משפחה רבת דורות בירושלים ובחברון, ראה אותו מתפלל בדבקות ליד הכותל המערבי, אותה דבקות שלא עזבה אותו והוא לא עזב אותה כל חייו, והחליט שהוא השידוך לבת שלו למרות שהיה צעיר ממנה בשנה. כמעט כל בני המשפחה שלו שנשארו בסלובקיה הומתו בשואה. אחרי שהתחתן ניסה ללמוד מקצוע, שחיטה, וזה לא היה בשבילו למרות שמדובר בשחיטה כשרה שהיא מצווה. נכנס לעסקי היין של משפחת הסבתא וגם זה לא היה בשבילו, עד שהקים ישיבה קטנה בירושלים ונעשה משולח שלה, אוסף בשבילה תרומות בארצות הברית וחוזר אחת לכמה שנים עם כסף ללומדי הישיבה

ועם ארגזים מלאים מתנות למשפחה. כבר שנים שפסק מנסיעותיו, אבל סבתא לא שכחה לו את שנות היעדרותו. ואחרי ששיבחה אותו, "הכל בזכותו" גם הוסיפה משהו.

"מאיר-יעקב שלנו, צדיק גדול! כל היום הפה שלו לא מפסיק להתפלל, משאיר הכול עלי. העיקר שכל המלחמה, ארבע שנים, כמעט חמש, ישב באמריקה".

"אי אפשר היה להפליג, הצוללות הגרמניות הטביעו אניות בלי סוף", אמרתי.

"נו, ודאי, וכשנגמרה המלחמה והוא כבר בא", "היא המשיכה, "כולנו מחכים לו בנמל, בחיפה, רואים אותו יורד, והוא נעלם, מופיע אחרי שעה, חיפש ברז לנטילת ידיים להתפלל מנחה, אחרי ארבע שנים, כמעט חמש". ואולי היתה ממשיכה עוד, אלא שכנף הדלת מן החדר הגדול נפתחה, ובחורה צעירה יצאה משם, בקושי הסתכלה בסבתא, אמרה "תודה רבה", ופנתה לצאת.

"תודה רבה לך. אנחנו נתקשר. ותמסרי שלום לאימא שלך, שתבריא".
הבחורה יצאה, כמובן עם "תודה" וכו'. ועכשיו הוא, נחום, החתן, כלומר "שיהיה בשעה טובה!" נכנס מן החדר הגדול.
"נו...!" ככה הסבתא, אחרי רגע די ממושך.

"נו, מה?"

"אתה יודע, נו...! היו שלוש..."

"שלוש, נכון, לא שלושים".

"איך...?"

"איך מה?"

"איך הן היו?"

"מה זה נקרא? היו, בחורות"

"לא יפות? אף אחת?"

"יפות, למה שיהיו לא יפות?"

"לא חכמות? טיפשות?"

"חכמות, למה שיהיו טיפשות?"

"מדברות יותר מדי?"

"למה שידברו יותר מדי?"

"נו, אז מה?"

"לא".

"לא? היו שלוש, אף אחת?"

"אף אחת, לא", בשקט הוא אמר את זה, כאילו כלום. אלא שאז... אז הוא קפץ. והפעם, הקפיצה הזאת שלו, הפעם היה ברור מה היא אומרת, הקפיצה, לא סתם "לא" אלא "לא!" כזה עם סימן קריאה. וכשהוא נחת האירו פניו כאילו לא נחת אלא המשיך ועף שם בגובה ויצא לחופשי.

אז נשמע קול צחוק, של אישה, צחוק חנוק, של מישהי שמנסה לעצור, להחניק, להסתיר את הצחוק שלה. מערימת המעילים בקצה ספסל העץ הגיע הצחוק, ערימה שבעצם היא שניים או שלושה מעילים שתלויים על קולב הבגדים שעומד שם, ומישהו משך אותם עליו להסתתר בתוכם. כולנו פנינו לשם, והוא, בעצם היא, סילקה מעל פניה את אחד המעילים.

"סליחה", היא אמרה, כבר לא צוחקת.

"מי את?" אמרה הסבתא שלי.

"אני...?"

"את, מתי נכנסת? איך הגעת?"

"היא הביאה".

"אני מבינה, צירל, השדכנית...?"

"אולי, כן".

"של מי את?"

"של מי...?"

(כאן, בירושלים הישנה שואלים כל אחד, עוד כשהוא ילד, של מי הוא,

גם כשהוא כבר לא ילד או ילדה)

"מי אבא שלך? אמא...?" שאלה סבתא.

"אבא שלי...? אימא שלי...?"

"אבא שלך, אימא שלך...!"

"אני לא יודעת".

"לא יודעת מי אבא ואמא?"

"לא יודעת".

"היו אבא ואימא?"

"די, סבתא!"

"את לא מבינה?" פעם ראשונה שנחום התערב, וכל הזמן עמד ולא זז,
 וכאן פנה אל ההיא, "את מ...?"
 "כן", היא אמרה.
 "משם, את לא מבינה?" שוב נחום.
 "ודאי יש מישהי, מישהו, דודה, משהו..." ככה סבתא, וכאילו הולכת
 לאיבוד.
 "אני לא..." היא מתחילה וקשה לה להמשיך, "אני לא..."
 כאן אני התערבתי, ופניתי אל סבתא שלי, אולי כדי לשנות נושא, "מאיפה
 אנחנו בעצם?"
 "מה זה נקרא מאיפה?" והיא המשיכה בשטף, "פון די אלטע שטוט,
 מהעיר העתיקה, אימא שלי, סבתא של אימא שלך, גם בן עשר היית הולך
 אליה לבדך דרך השוק, אתה לא זוכר?"
 "אני מתכוון, מאיפה קודם?"
 "גם כן, מהעיר העתיקה."
 "לפני כן...!" ועכשיו עם סימן קריאה.
 "מהעיר העתיקה, אלא מה."
 "ולפני...!!!" וזה עם שלושה סימני קריאה.
 "גם מחברון", בשקט, בלי שום סימן קריאה.
 "אני שואל על ההתחלה, קודם, קודם..."
 "אה, זה... מטבריה", היא אומרת, הסבתא שלי ונושמת אוויר, סוף-סוף
 יעזבו אותה במנוחה.
 "אני מבין, אה, מטבריה...!"
 ונחום לא מתאפק ואומר לסבתא, צוחק, "הוא מתכוון מאיפה שם,
 פולניה או אוקראינה...?"
 ההיא בפינת הספה צוחקת, עדיין עטופה למחצה באיזשהו מעיל לא
 שלה.
 "מה מצחיק אותך?" אומר נחום, ואני כמעט בטוח שאף פעם לא פנה
 חופשי כל כך אל אישה זרה.
 "איך שקפצת קודם, פתאום מהמקום, קפצת גבוה. סליחה, אבל..." היא
 אמרה והיססה רגע ואז, "עוד פעם, אפשר?"
 "פעם ראשונה שמישהו מבקש ממני את זה"
 "פעם ראשונה שאני..." התחילה הסבתא שלי.

ואני הנחתי את כף ידי על כתפה של הסבתא שלי, "תני להם, באבע".
 "אפשר...? סליחה", אמרה ההיא.
 נחום קפץ ממקום עמדו לגובה, הקפיצה שלו
 ההיא ממש קראה, "ואוו!" וצחקה.
 "מצחקיך?" שאל נחום.
 "כן, לא כמו כולם", היא אמרה.
 "לא בסדר? משהו לא טוב?" אמר נחום.
 "לא, למה לא טוב?"
 "אז מה?" הוא שאל.
 "לא כמו כולם", היא אמרה.
 "ואת כמו כולם?" אמרה הסבתא שלי.
 "אני...?"
 "את".
 "לא, איך?" והיא צחקה.
 "תגידי לי משהו, את כבר הלכת לשידוכים?"
 "לשידוכים...?"
 "כמו עכשיו, כאן, למצוא חתן, להתחתן, להקים משפחה, להביא ילדים."
 "אני...?"
 "אלא מי, אני? את רוצה בכלל להשתדך, למצוא חתן, להקים משפחה,
 ללדת ילדים?"
 "אני לא יודעת".
 "לא יודעת...?"
 "לא יודעת"
 "למה אם כך באת איתה, עם צירל, השדכנית?"
 "איך שקפצת, כל כך גבוה, מהמקום", אמרה גולדה, לנחום.
 "ראש לא חסר לה", אמרה לי בשקט הסבתא שלי (וכשהייתי בן שלוש
 שלחה אותי למכולת של שמעון ואני חזרתי עם עודף, בדיוק כמה שצריך,
 והיא החזיקה בראש שלי ואמרה "הער אוט א קופ, אונזערע יוסל'ה" כלומר,
 "יש לו ראש ליוסל'ה שלנו") ופנתה אל גולדה: "אני שאלתי אותך משהו,
 על צירל, השדכנית, למה את לא עונה לי? למה בכל זאת באת איתה, עם
 צירל, השדכנית?"
 "אולי בגלל השיר", אמרה גולדה.

"איזה שיר?"

"אימא שלי..." אמרה גולדה.

"אמרת קודם שאת לא זוכרת אותה".

"את השיר אני זוכרת, נזכרתי, אימא שלי שרה לי אותו", אמרה גולדה,

ולנחום, "שאשיר לך?"

"מה פתאום, לא...!" התחילה סבתא ומיד התגברה על עצמה, "כן,

תשירי".

"יומֵע, יומֵע, זינג מיר א לידאלע ווס דוס מיידאלע ויל – דוס מיידאלע ויל א פור שיכאלאך האבן דארף מען צו דעם שיסטר יוגען – ניין, יומֵע, ניין, דו האסט מיר נישט פאשטיין – (ושוב הפזמון החוזר, יומֵע, יומֵע...) – דוס מיידאלע ויל א נייע קליידאלע האבן דארף מען צו דעם שניידר יאגן – (ושוב הפזמון החוזר השני, ניין, יומֵע, ניין ושוב הפזמון החוזר הראשון, יומֵע, יומֵע...) – דאס מיידאלע ויל א חתן האבן דארף מען צו דער שדכנתא יוגען – יו, מאמע, יו, דו האסט מיר דוך פערשטיין..." את כל השיר היא שרה, בקול שנשמע דק, כמעט מצפצף, והיא הרי גדולה.

"משהו קורה פה, משהו קורה", אמרה הסבתא, "משהו שעוד לא קרה בבית הזה, משהו שעוד לא קרה בבתי אונגרים, משהו שעוד לא קרה במאה שערים, משהו שעוד לא קרה בכלל בירושלים", (ואל נחום) מה...? רק אל תגיד לי ש...

"כן", אמר נחום.

"עוד פעם...", ככה סבתא, נדהמת, אין עוד מלים.

"כן".